

ביאורים

אחרי שעסקנו בעניינה של ההנהגה התורנית העוסקת הן בדינים המעשיים השייכים לתיקון החברה וליחסים שבין אדם לחברו, והן בעניינים הרוחניים, הגיע הזמן לעסוק במלכות. הר"ן כבר קבע לעיל שתפקידו של המלך הוא השלמת ההנהגה המדינית והחברתית, כאן הוא פונה לעסוק בסוגיה שבה נגענו כבר לעיל - מדוע התורה הציבה את קיום מצוות מינוי המלך, כדבר הבא מכוח בקשה - למנות מלך "ככל הגויים אשר סביבתי", הרי, לכאורה, בקשה זו להיות ככל הגויים היא שלילית?

הר"ן נותן שתי תשובות לשאלה זו. הראשונה היא שהלשון הזו שבפסוק באה לרמוז למה שאירע שנים רבות אחר כך במינוי המלך הראשון - בימי שמואל: "שגם זה מרמיזותיו על העתידות, שכן היה כששאלו להם את שאול אמרו לשמואל שימה לנו מלך לשפטנו ככל הגויים, וכן כתוב שם והיינו גם אנחנו ככל הגויים ושפטנו מלכנו וגו'" [רמב"ן דברים יז יא]. והתשובה השייכה היא שהתורה מתייחסת לתקופה שבה עם ישראל מגיע לארצו, ומתחיל להתבסס בה כדוגמת ימי שמואל, שבהם עם ישראל עומד בפני ניסיון קשה, מכיוון שהרצון להתבסס ולבנות מדינה גדולה ומבוססת עלול להביא אותם להשתעבד לדברים אלו ולשכוח את הייחודיות של עם ישראל ואת העובדה שאסור להם להסתפק בדברים אלו. לכן ציוותה אותנו התורה להמליך עלינו דווקא מלך שה' יבחר בו ויהיה מתאים לאידיאלים הגדולים שעם ישראל צריך לגלות בעולם.

אחת מהמצוות המיוחדות שהתורה מצווה את המלך היא שיהיה לו ספר תורה שיהיה עימו וילך עימו לכל מקום. הניסיונות שהמלך עומד בפניהם גדולים מאד. הסמכויות שלו רחבות ועיקר תפקידו בשפיטת העם הוא דווקא להעניש ולהכריע בדינו של אדם באופן השונה משורת הדין, לצורך תיקונה של החברה. מצב זה עלול להרחיק אותו מהכתוב בתורה, ועלול גם לפתותו לעשות כל מיני דברים שאינם ראויים, רק כדי להראות שהוא אינו מחוייב לדינים כלשהם, או כדי להראות את גודלו ואת חוזקו. לכן מצווה אותנו התורה לכתוב לעצמו ספר תורה נוסף, ללכת עימו כל הזמן ולקרוא בו על מנת שהוא 'יישר' את מעשיו ואת כוונותיו.

הרחבות

• ספר התורה המלכותי

צְנֹה שִׁיְהִי סֵפֶר תּוֹרָה עִמּוֹ תָּמִיד. הציווי המיוחד למלך, לדברי הר"ן, הוא מכיוון שניתנת למלך אפשרות לשנות מדיני התורה לצורך השעה, לכן תמיד צריך הוא לזכור שהמטרה הינה שמירת התורה והכפיפות לה.

הרב צבי יהודה קוק מביא פירוש לפסוק: "והיתה עמו וקרא בו כל ימי חייו" [דברים יז, יט] באופן שמתאים לדברי הר"ן. לפירוש זה, המילים "כל ימי חייו" שבפסוק אינן מתפרשות כתיאור זמן אלא כמושא, כלומר - וקרא בו את כל ימי חייו. על המלך לקרוא בספר התורה את כל סדרי חייו, וכל ימי חייו צריכים להיות יונקים ומושפעים מספר התורה [מתוך התורה הגואלת ב, עמ' רנ].

• מטרת משפט המלך

יִכְּוֹן כְּדֵי שִׁיְהִי חֻקֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ יוֹתֵר נִשְׁמָרִים. בפירוש בארות משה הקשה: לכאורה דברי הר"ן כאן סותרים את דבריו לעיל בדרשה זו [לעיל, ד ניסן]. שם כתב הר"ן שהאפשרות שניתנה למלך לעבור באופן זמני על דברי התורה היא לצורך יישוב העולם ותיקונו, ואילו כאן כתב שהכוונה היא כדי שיהיו חוקי התורה נשמרים יותר? [מהדורת מוסד הרב קוק עמ' תמב]

ניתן לישוב, שאכן מטרת התורה במשפט המלך היא התיקון המדיני, אך התיקון המדיני הוא בעל מטרה כשלעצמו להוות בסיס לעם אלוהי השומר תורה ומצוות. מטרה זו צריכה לעמוד לנגד עיני המלך על מנת שלא יתפתה ויסטה חלילה מדברי התורה.

שאלות לדין

אנו מוצאים מלכים רבים בימי בית ראשון שמונו על ידי נביא, אך עשו מעשים מרושעים. האומנם נביא יכול לטעות?

לפי דברים אלו, כיצד מותר כיום להצביע בבחירות לראשות הממשלה?

וּלְפִי שֶׁהַסְּדוֹר הַמְּדִינִי לֹא תִשְׁלַם עַל פִּי הַשּׁוֹפְטִים לְבַד, כְּמוֹ שֶׁבְּאַרְנֹה, אִם לֹא שִׁשְׁלִימְנוּ מִיְּנֵי הַמֶּלֶךְ, הַתְּחִיל לְצוּוֹת בְּמִצְוֹת הַקְּמָתוֹ, וְאָמַר (דברים יז ד): "כִּי תִבֹּא אֶל הָאָרֶץ וְגו' וְאָמַרְתָּ אֲשִׁימָה עָלַי מֶלֶךְ כְּכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבְתַי". וּמִן הַנְּרָאָה שֶׁאָמַרו "אֲשִׁימָה" וְגו' יִרְמֹז בְּמָה שֶׁאָמַר לְעֵתִיד בִּימֵי שְׁמוּאֵל, כְּמוֹ שֶׁכָּתַב הַרְמַב"ן זְכָרוֹנוֹ לְבִרְכָה.

אָבֵל אֲנִי מוֹסִיף עוֹד בְּאוֹר בְּפִסּוּקִים הָאֵלֶּה, שֶׁהוּא אוֹמֵר: כִּי תִבֹּא אֶל הָאָרֶץ, גַּם כִּי תִגְבֵּר עֲלֶיךָ תְּאוֹתֶיךָ לְהַדְמוֹת אֶל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבוֹתֶיךָ שֶׁעָקַר הִנְהִיגְתָּם נִמְשַׁכְתָּ מִצַּד הַמְּלָכוֹת מֵה שֶׁאֵין רְאוּי לְהִיּוֹת כֵּן, עִם כָּל זֶה הַשְּׁמֹר לָךְ שֶׁלֹּא תִרְצֶה לְהַדְמוֹת אֲלֵיהֶם לְגַמְרֵי, כִּי הֵם מְמַלְכִים עֲלֵיהֶם הָאִישׁ אֲשֶׁר יִחְפְּצוּ בּוֹ יוֹתֵר, אָבֵל אַתָּה לֹא תִשְׁלַט עֲלֶיךָ תְּאוֹתֶיךָ כָּל כָּף, אֲשֶׁר גַּם כִּי תֵאמַר "אֲשִׁימָה עָלַי מֶלֶךְ כְּכָל הַגּוֹיִם אֲשֶׁר סְבִיבְתַי", מֵה שֶׁאֵין רְאוּי לָךְ לֹמַר, הַשְּׁמֹר לָךְ שֶׁלֹּא תִמְלִיךְ כְּכָל אוֹת נִפְשָׁה, אָבֵל יְהִי הַמֶּלֶךְ - אוֹתוֹ "אֲשֶׁר יִבְחַר ה' אֱלֹהֶיךָ בּוֹ", וְאָמַר בְּ"סִפְרֵי" (דברים קנז): "עַל פִּי נְבִיא".

וּלְפִי שֶׁכַּח הַמֶּלֶךְ גָּדוֹל, אֵינְנו מְשַׁתְּעֵבֵד לְמִשְׁפָּטֵי הַתּוֹרָה כְּמוֹ הַשּׁוֹפֵט, וְאִם לֹא יְהִי שֶׁלֵּם בְּיָרְאָת אֱלֹהֵיו, יְבוֹא לְהַפְרִיץ עַל הַמְּדוּתוֹ יוֹתֵר מִמָּה שִׁתְּחַיֵּב לְתַקּוֹן הַכֶּלֶל, צְנֹה שִׁיְהִי סֵפֶר תּוֹרָה עִמּוֹ תָּמִיד, כְּאָמַרו (דברים יז יח-ט): "וְהָיָה כִשְׁבַתוֹ עַל פֶּסַח מְמַלְכָתוֹ וְכָתַב לוֹ אֶת מִשְׁנֵה הַתּוֹרָה הַזֹּאת עַל סֵפֶר מִלְּפָנֵי הַכֹּהֲנִים הַלְוִיִּם, וְהִיתָה עִמּוֹ וְקָרָא בּוֹ כָּל יְמֵי חַיָּו לְמַעַן יִלְמַד לְיָרְאָה אֶת ה' אֱלֹהָיו לְשִׁמּוֹר אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת". יִרְצֶה בְּזֶה: שֶׁכְּשִׁפְרִיץ עַל מְדוּת הַתּוֹרָה (כָּל) לְצַרְף תַּקּוּן זְמַנּוֹ, לֹא תִהְיֶה כְּנִתּוֹ לְעֵבֵר עַל דְּבָרֵי תּוֹרָה כָּלֵל וְלֹא לְפָרֵק מְעַלְיוֹ עַל יָרְאָת שָׁמַיִם בְּשׁוֹם צַד, אָבֵל תִּהְיֶה כְּנִתּוֹ - "לְשִׁמּוֹר אֶת כָּל דְּבָרֵי הַתּוֹרָה הַזֹּאת וְאֵת הַחֻקִּים הָאֵלֶּה לְעִשְׂתָּם", שֶׁבְּכָל מֵה שִׁיּוֹסִיף אוֹ יִגְרַע יִכּוֹן כְּדֵי שִׁיְהִי חֻקֵי הַתּוֹרָה וּמִצְוֹתֶיהָ יוֹתֵר נִשְׁמָרִים, כְּאֲשֶׁר נֵאמַר עַל צַד הַמְּשַׁל, שֶׁכְּשִׁיְהַרְג הוֹרֵג נֶפֶשׁ בְּלֹא עֲדִים וְהִתְרָאָה, לֹא תִהְיֶה כְּנִתּוֹ לְהִרְאוֹת מְמַשְׁלָתוֹ לְעַם שֶׁהוּא שְׁלִיט עַל זֶה, אָבֵל יִכּוֹן בְּעִשְׂוֹתוֹ זֶה כְּדֵי שֶׁמִּצְוֹת "לֹא תִרְצֹח" תִּתְקַיֵּם יוֹתֵר וְלֹא יִפְרְצוּ עָלֶיהָ.

כתיבת משנה
התורה ונשיאתה

